

MAKTABDA ONA TILI PREDMETI VA UNING MAZMUNINI MODDIYLASHTIRISH DARAJALARI

G'ozg'on shahar 1-umumiy o'rta ta'lim maktabi

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Shomurodova Oqila G'afarovna

Annotatsiya: Ushbu maqola ona tilidan ta'lim mazmunini moddiylashtirish shakllari. Ta'lim mazmuni murakkab hodisa bo'lganligi uchun ta'lim jarayoniga olib kiringunga qadar ularga pedagogik ishlov beriladi. Avvalo, darslik mualliflari ta'lim mazmuniga ishlov berib, uni o'quv material shakliga olib kelishadi: ta'rif, aniqlik, qoidalarni bolalarning yoshi, tayyorgarligi, bilish imkoniyatlariga moslashtirilishi haqida.

Kalit so'zlar: Ona tili predmeti, nazariy va amaliy xususiyatlari, o'quv predmetlari.

Kirish: Ona tili didaktikasining asosiy vazifalaridan biri maktab ona tili predmetining xususiyatlari, tarkibiy qismlarini tavsiflash, uning mazmunini moddiylashtirish darajalarini asoslashdan iborat. Maktab ona tili predmeti tilshunoslik fanining umumiy asoslarini yoshlarga o'rgatishga m oijallangan. Shunday ekan, o'zbek tilshunosligi va ona tili predmetining o'xshash hamda farqli tomonlari nimalardan iborat? Ona tilining umumiy asoslarini qanday tushunmoq kerak? Hali ham maktab o'qituvchilari, mutaxassis-metodistlar faoliyatida ona tilidan ma'lumot va ta'lim mazmunlarini farqlamaslik hodisasi uchrab turadi. Agar ona tilidan ma'lumot va ta'lim mazmuni o'zaro daxldor ikki xil hodisa boisa, ularning har birini moddiylashtirish darajalari mavjudmi? Ona tili predmeti va ona tili darsliklari bir narsami yoki ulami bir-biridan farqlash zaruriyati bormi? Bu savollarga javob izlash maktablarda ona tili o'qitishning nazariy va amaliy xususiyatlarini tavsiflashga imkoniyat yaratadi.

Asosiy qism: Ona tili didaktikasi sohasidagi eng dolzarb muammo.- lardan biri ona tilidan ma'lumot mazmunini turli ijtimoiy institutlarga — maktabgacha ta'lim muassasalari, boshlang'ich ta'lim, umumiy o'rta ta'lim maktablari, kollej, litsey hamda oliy o'quv yurtlariga moslab tanlashdan iborat. Ona tilidan ma'lumot mazmuniga pedagogik ishlov berish va uni bolalarning bilish imkoniyatlariga moslashtirish yo'li bilan turli ijtimoiy institutlar o'rtasida vorislik o'ratiladi.

Ona tilidan ma'lumot berish yo'nalishlari. Barcha o'quv predmetlariga o'xshab ona tilidan ma'lumot berish ham uch yo'nalishda tashkil etiladi: hozirgi o'zbek tilshunosligining umumiy asoslaridan ma'lumot berish va shu orqali bolalarni fikrlashga, nutqni tuzish va ijro etish olishga o'rgatish; o'quvchilarning aqli, zehni, tafakkurini rivojlantirish;

bolalarda o'z nutqi, o'z g'ayri nutqi, tilga munosabatni tarbiyalash. Hozirgi o'zbek tilshunosligi fanining umumiy asoslari tilning fonetikasi, leksikasi, grammatikasi to'g'risidagi tasavvurlardan iborat. Til haqidagi tasavvurlarning mohiyati va jam'iyatda bajaradigan ishiga qarab ikki guruhga ajratilgan bo'lsa, qul:

a) kundalik turmush va kishilarning o'zaro aloqalashuvi uchun zarur bilimlar;

b) tilni, til to'g'risidagi tasavvurlarni, binobarin, tilshunoslikni rivojlantirishga daxldor bilimlar. Maktab ona tili predmeti negizini kishilarning o'zaro aloqalashuvi uchun zarur bilimlar tashkil etadi.

Xulosa: Kishilarning o'zaro aloqalashuvi, o'z fikr va mulohazalarini nutq sharoitiga mos shakllarda bayon qilish uchun zaruriy bilimlar tilning fonetikasi, leksikasi, grammatikasi to'g'risidagi tasavvurlardan tanlab olinadi. Garchand, maktabda fonem a, leksema, sintagm a, morfema kabi

qator tushunchalarni o'rgatish ko'zda tutilmagan bo'lsada, nutq tovushi va uning yozuvdagi belgisi — harf, nutq tovushlarining ma'no ajratish xususiyatlari, ularning artikulyatsiyasi, nutq tovushlarining turlari (unli va undosh, jarangli va jarangsiz), bo'g'in, uning turlari (ochiq va yopiq va sh.k.), urg'u va uni nutqda to'g'ri qo'llash, so'z ma'nolari (o'z va ko'chma ma'no, yaqin ma'no, qarama-qarshi ma'no), so'z yasovchi, so'z o'zgartuvchi, tuslovchi, turlovchi qo'shim chalar, so'z

turkumlari, turli sintaktik qurilma (konstruksiya)lar (so‘z birikmasi, gap, sodda va qo‘shma gap) kabilar ona tili ta’limining asosini tashkil etadi.

Foydaniilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Ta’lim taraqqiyoti jurnali 1-maxsus son. Umumiy o‘rta ta’limning davlat ta’lim standard va o‘quv dasturi (Ona tili).—T.: 1999.
2. TOSHTEMIROVA M. Ona tili darslarida o‘quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirish. Ta’lim jarayonida nutq madaniyatini takomillashtirish masalalari. «O‘zbek tili» Doimiy Anjumani beshinchi yig‘ilish tezislari to‘plami (1999-yil 29-30-aprel). — T.: «Sharq», 1999.
3. XUDOYBERGANOVA M. Uchinchi sinfda ona tili darslari.— T.: 1988.
4. XUDOYBERGANOVA M. Ikkinchi sinfda ona tili darslari. — T.: 1977.
5. XO‘JAYEV A. Izohli metodikaning ba’zi masalalari. — T.:1968.